

La xènia

**E**n els seus assaigs, Carles Riba havia usat el substantiu del femení *xènia*, que no hem sabut veure que recull cap dels nostres diccionaris. Tenim anotats, si més no, dos casos de l'ús d'aquest mot: *Qui no coneix la xènia de Schiller?: "Per què l'esperit vivent no pot aparèixer a l'esperit? Si parla l'ànima, ah! ja l'ànima no parla." (Els poetes i la llengua comuna); Segons la xènia famosa, hi ha llengües tan treballades, que donen als poetes els versos mig fets (Una generació sense novel·la).* Es pot dir que el context de cada un d'aquests dos casos, més que no pas permetre deduir el significat amb què Riba usava el mot en qüestió, l'explica clarament. Efectivament, *xènia* hi apareix com un mot de significat afí a *aforisme*, *màxima*, *sentència*. Caldria saber, però, si en el cas de *xènia* aquest significat no és limitat per una característica específica, potser, pel que direm tot seguit, pel fet de formular-se en forma de díptic. En d'altres casos en què Riba fa citacions com les que hem transcrit, se serveix d'altres termes: *la frase de Goethe, els mots de Holderlin; la màxima de Bernard Shaw; la màxima de Naville; l'afirmació d'Hello...*

Sembla evident que el mot *xènia* usat per Riba prové del títol donat al llibre XIII dels *Epigrammes* del poeta satíric llatí Marcial, nascut, com tothom sap, a Bilbilis, prop de l'actual Calataiud. Segons explica Miquel Dolç, traductor al català de Marcial, al pròleg de la seva traducció (Col·lecció Bernat Metge), "els *xenia* són models de targes que s'ajuntaven als obsequis, principalment begudes i viandes, que els coneguts i amics es trametièn mútuament, arran de les festes esmentades (les Saturnals)". Són, doncs, en definitiva, aforismes o sentències breus, en forma de díptics, el títol dels quals pot haver esdevingut una designació més o menys genèrica, anàloga a *aforisme*, *màxima*, *epigrama*, etc. No sabem si l'ús de Riba té cap precedent; algunes enciclopèdies (Espasa, Larousse) recullen el mot i donen informació sobre el seu origen (el mot grec *xeinos* "estranger") i el seu ús en l'antiguitat clàssica, amb significats relacionats amb l'explicació de Dolç, però no diuen que a partir de Marcial fos usat com a sinònim de *màxima*, *aforisme*, etc. En tot cas, Riba el va catalanitzar, això és, el va usar i escriure com un esdrúixol del femení singular. Curiosament, Riba usa també l'adjectiu *xenià* (relatiu a "Xènius"): qui sap si d'Ors també es va inspirar en Marcial.

Albert Jané